

ВАСИЛЬ ДОМАНИЦЬКИЙ ЯК ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ І ФОЛЬКЛОРИСТ

Лідія Козар

УДК 398(477)+929Доманицький

У статті висвітлено роль творчої і громадської діяльності Василя Доманицького в історії української фольклористики кінця XIX — початку XX ст. Актуальність праці зумовлена необхідністю дослідження місця фольклору й фольклористики в житті В. Доманицького як засобу утвердження народознавчих ідей громадівців у період боротьби за національне відродження України. На основі опублікованих праць ученого та архівних матеріалів здійснено аналіз його фольклористичної діяльності в контексті національного відродження кінця XIX — початку XX ст. Написані В. Доманицьким за коротке життя важкої боротьби з хворобою понад триста праць творять епоху в розвитку української різногалузевої та багатожанрової науки кінця XIX — початку XX ст. і є результатом його безмежної віри в силу праці на вівтарі українського національного відродження.

Ключові слова: Василь Доманицький, громадський діяч, фольклор, фольклористика, національне відродження.

The article illuminates a role of Vasyl Domanytskyi's creative and public activities in the history of Ukrainian folkloristics in the late XIXth — early XXth centuries. The paper's urgency is caused by a necessity to inquire into a role of folklore and folkloristics in V. Domanytskyi's life as a means of strengthening the ethnological ideas of the Hromada activists during the battle for Ukrainian national renewal time. There is based on his published works and the archive materials analyze of the scholar's folkloristic activities in a context of national revival in the late XIXth — early XXth centuries. The article notes that over 300 works written by V. Domanytskyi during his arduous 33-years-long struggle with a serious illness make an epoch in evolution of Ukrainian science of different spheres and genres in the late XIXth — early XXth centuries and are a consequence of his immense belief in a power of toil on an altar of Ukrainian national revival.

Keywords: Vasyl Domanytskyi, public man, folklore, folkloristics, national revival.

Один із побратимів Василя Доманицького О. Лотоцький (псевд. — О. Білоусенко) згадував, що «не було такої ділянки на полі знання, такої сторони громадського життя, що були б цілком невідомі та чужі йому»¹. «Коли б він не мав навіть за собою всієї тої, що лишилась по ньому, літературної та громадської спадщини, то вже заслуговує уваги сама психологія цієї суцільної, величної постати, що горіла такою любов'ю до всього, як і вона сама, чистого й прекрасного, що так глибоко перейнята була одним переконанням і вся без останку була в тім переконанні»², — доходить висновку О. Лотоцький. І дійсно, хто бодай побіжно знайомився з постаттю В. Доманицького, уже не міг залишатися байдужим до його короткого життя, сповненого творчого подвигу.

Доля відміряла В. Доманицькому 33 роки земного життя... і вічність, утверджену його вірою в силу праці. Український громадсько-культурний діяч, учений-філолог, історик, етнограф, археолог, фольклорист, письменник, бібліограф, редактор, видавець, дійсний член Історичного товариства Нестора-літописця, співробітник «Киевской старини» і видавництва «Вік», організатор кооперативного руху в Україні, В. Доманицький (псевд. і криптоніми: Вітер, Василь Потребитель, Звенигородець, Колодянин, Колодянянський, Зефир Диваковський, В. Д., Д., Д-ій В., Д-кий В., Д-ий, Дом. В., Доман. та ін.; 7/9.03.1877, с. Колодисте, нині Тальнівського р-ну Черкаської обл. — 28.08/10.09.1910, м. Аркашон,

Франція, похований у с. Колодисте) дійсно більше працював, ніж жив. Він трудився і з високою температурою, і прикутий до ліжка, і лікуючись за межами України. Останні десять років його життя (1901—1910) були часом напруженої творчої праці й упертої боротьби з хворобою та політичними переслідуваннями (уже з 1893 р. був під наглядом поліції).

Одна за одною виходять його праці з різних галузей знань — історичної, книгознавчої та літературознавчої, бібліографічної, суспільно-політичної, археологічної, природознавчої, фольклористичної та ін. Багато друкувався в різних періодичних виданнях, зокрема в таких, як «Киевская старина» (близько 100 публікацій), «Літературно-науковий вісник», «Нова громада», «Діло», «Записки Наукового товариства імені Шевченка», «Громадська думка», «Рідна справа», «Наше діло», «Рада» тощо. Як згадував відомий меценат Є. Чикаленко, В. Доманицький був відданий «справі відродження української нації всією душею», працюючи для неї «до втоми, до виснаження сил своїх, як ті коні, що від широти затягаються в шлеї і падають серед дороги, але, віддихавшись трохи, знов тягнуть з такою ж щирістю»³.

Тому нашим завданням у цій статті стало з'ясування ролі творчої і громадської діяльності Василя Доманицького в історії української фольклористики кінця XIX — початку XX ст. Актуальність розвідки зумовлена необхідністю дослідження місця фольклору й фольклористики в житті В. Доманицького як засобу утвердження народознавчих ідей громадівців у період боротьби за національне відродження України. На основі опублікованих праць ученого та архівних матеріалів здійснено аналіз його фольклористичної діяльності в контексті національного відродження кінця XIX — початку XX ст.

Окремі фольклористичні та літературознавчі праці В. Доманицького були оцінені ще за його життя в рецензіях В. Гнатюка⁴ та І. Франка⁵. Проте узагальнюючих досліджень, присвячених цьому науковцю, за його

життя не існувало. Численні публікації в газеті «Рада» на пошану пам'яті В. Доманицького з'явилися після його смерті в 1910 році. Поодинокі некрологи були опубліковані на сторінках інших періодичних видань, як-от «Русский филологический вестник» (1910, т. LXIV), «Світло» (1910, кн. 1), «Діло» (1910, ч. 207), «Руслан» (1910, ч. 201), «Українська хата» (1910, № 1—10). Авторами публікацій були побратими та друзі В. Доманицького — О. Лотоцький, С. Єфремов, І. Франко, Д. Донцов, В. Липинський, Ф. Матушевський, Д. Пісочинець (Д. Ткаченко), П. Стебницький (П. Смуток), Б. Лепкий та ін. У 1912 році С. Єфремов упорядкував книгу спогадів на пошану В. Доманицького «Чистому серцем», яку було перевидано в 2010 році з нагоди сторіччя з дня його смерті⁶.

Виступи побратимів з нагоди смерті В. Доманицького засвідчили велич його постаті в історії національної культури і незмірний трагізм втрати. Так, І. Франко вказав на «першу і вічну заслугу» В. Доманицького — «Критичний розслід над творами Т. Г. Шевченка», назвавши його «першою нашою культурною гордістю» і наголосивши на тому, що «для уважного і серйозного читача «Кобзаря» ім'я Доманицького буде завжди стояти оплеч з іменем автора»⁷.

Перші дослідження, присвячені висвітленню багатогранної діяльності В. Доманицького, з'явилися в кінці 1910-х — на початку 1920-х років. Так, М. Сумцов у праці «Діячі українського фольклора» (Х., 1910) одним із перших оцінив скромні здобутки «талановитого сучасного етнографа і історика літератури», відзначивши наукову вагу «стат[ті] «Балада про Бондарівну» (Києвск. стар., 1905, III), книжк[и] про київських лірників і бандуристів 1904 р., розвідк[и] про пісні про Нечая (Києв. стар., 1905 р.), з новими варіантами і показчиком літератури, і корист[ю], простор[ю] розвідк[ою] «Піонер української етнографії Доленга-Ходаковський»».

Детальніше багатогалузеву діяльність В. Доманицького в 1946 році охарактеризу-

вав Ф. Колесса в рукописній «Історії української етнографії» (НАФРФ ІМФЕ, ф. 14–2, од. зб. 244, 538 арк.), яка була опублікована в 2005 році. Він уперше ретельно розглянув фольклористичні дослідження В. Доманицького, зокрема вісім його праць: «Баллада о Бондаровне и пане Каневском» (Новые варианты и литература песни) (КС, 1905, III), «Песни о Нечае» (Новые варианты и литература песни) (КС, 1905, I), «Современные колядки и щедрилки» (1905), «Сельская сатира» (КС, 1902, V), «Народний календар у Ровенському повіті Волин. губ.» (МУЕ, 1912, т. XV), «Кобзари и лирики Киевской губ. в 1903 г.» (1904), «Піонер української етнографії — Зоріан Доленга-Ходаковський» (ЗНТШ, 1905, кн. III), «Историко-этнографические материалы из материалов З. Доленги-Ходаковского» (КС, 1904, IX).

Багатогранній діяльності В. Доманицького були присвячені численні публікації 20–30-х років ХХ ст., у т. ч. П. Пожарського⁸, М. Павловського⁹, Г. Берло¹⁰, М. Возняка¹¹, О. Лотоцького¹². Так, Г. Берло опублікувала чотири листи В. Доманицького, які він написав з Ялти в 1901–1902 роках. Із них видно, як він уболівав за українську справу, перебуваючи на лікуванні. Листи засвідчують активну громадську позицію вченого, його співпрацю з різноманітними діячами культури, на що вказують часті згадки відомих прізвищ — С. Єфремова, О. Лотоцького, Ф. Матушевського, В. Антоновича, В. Науменка, М. Горького, А. Чехова, Є. Чикаленка, Я. Шульгина та ін. У 1930 році М. Возняк опублікував листування В. Доманицького з І. Франком 1903–1908 років. За кордоном також вийшли спогади шкільного товариша О. Лотоцького «Сторінки минулого» (Варшава, 1932), де В. Доманицькому відведено поважне місце.

Поодинокі згадки про життя і діяльність В. Доманицького з'явилися в 1960–1980-х роках у дослідженнях вітчизняних науковців — М. Гуменюка¹³, Б. Лобача-Жученка¹⁴, О. Дея¹⁵. М. Гуменюк був одним з перших, хто за радянських часів (1965 р.) намагався

повернути В. Доманицького із напівзабуття, охарактеризувавши його як людину «виняткової обізнаності з українською літературою і фольклором»¹⁶. У 1969 році вийшло фундаментальне дослідження О. Дея «Словник українських псевдонімів і криптонімів (XVI–XX ст.)», куди ввійшли псевдоніми і криптоніми В. Доманицького, що поштовхнуло зацікавлення громадськості його творчою спадщиною.

Багатогранна діяльність В. Доманицького частково висвітлена в працях В. Мицика¹⁷, М. Наєнка¹⁸, В. Шубравського¹⁹, В. Смілянської²⁰, В. Бородіна²¹, В. Гордєєва²², В. Польового²³. Починаючи з 90-х років ХХ ст. з'являються дослідження, присвячені його роботі в галузі історії, етнографії, фольклористики, видавничої справи, зокрема В. Качкана²⁴, О. Богданової²⁵, Н. Токар²⁶, О. Рутковської²⁷, А. Болабольшенка²⁸, В. Поліщука²⁹, В. Івашківа³⁰, М. Дмитренка³¹, Н. Ярмоленко³², І. Терешко³³. Окремі статті енциклопедичного характеру про В. Доманицького з'явилися на сторінках довідників «Поділля в працях дослідників і краєзнавців ХІХ–ХХ ст.» (Кам'янець-Подільський, 1993) Л. Баженова, «Фольклористи Рівненщини» (Рівне, 1994) Б. Столярчука, «Українська журналістика в іменах» (Львів, 1996, вип. 3), «Українська література в портретах і довідках. Давня література — література ХІХ ст.» (К., 2000), «Матеріали до біографій етнологів та народознавців України» (К., 2001) та ін. Сучасний дослідник його творчої спадщини В. Поліщук відзначив основну органічну рису Доманицького-науковця: «він був українським ученим, переконливо і послідовно українським». «На всі теми і проблеми він дивився, всі їх оцінював поглядом українця. Кожен, хто читатиме праці Василя Доманицького, таку рису обов'язково відзначить»³⁴, — наголошує дослідник. Із наближення В. Доманицького «до кола київських “старогромадівців”, до Антоновича» В. Поліщук виводить «його інтерес до фольклористики й етнографії». «У ряді своїх фольклорно-етнографічних праць Доманицький виступає як цілком компетентний

полеміст, історик і теоретик фольклору, збирач і текстолог-аналітик у коментуванні варіантів фольклорних текстів»³⁵, — доходить висновку вчений.

Фольклористично-етнографічна спадщина В. Доманицького налічує близько 50 розвідок, переважно науково-публіцистичного характеру, у яких він виявив широкий громадський підхід, репрезентуючи політичну лінію боротьби за українську національну справу. Серед них такі дослідницькі праці: «Венчание вокруг “дижи”» (1901), «Сельская сатира» (1902), «Песня про квашу», «Кобзари и лирики Киевской губ. в 1903 г.» (1904), «По поводу одной мнимо-народной песни о панцине и повстанье» (1905), «Баллада о Бондаровне и пане Каневском» (1905), «Песни о Нечае» (1905), «Піонер української етнографії (Зоріан Доленга-Ходаковський)» (1905), «Цивільний шлюб і шлюбна розлука на Україні» (1906) та ін. Крім того, він є автором публікацій власних та фольклорних записів інших збирачів («Народний календар у Ровенському повіті Волинської губ.», 1902; «Современные колядки и щедрилки», 1905; «Народна медицина у Ровенському пов. на Волині», 1905), заміток та рецензій на фольклорні видання М. Драгоманова, В. Гнатюка, Б. Грінченка, В. Кравченка, Х. Ящуржинського, В. Данилова, В. Дорошенка, О. Хведоровича та інших, статей, присвячених громадсько-науковій діяльності В. Антоновича (1906), М. Аркаса (1909), Б. Грінченка (1909).

Народознавчі зацікавлення В. Доманицького та його громадська позиція формувалися в родині сільського священика в с. Колодисте Звенигородського пов. на Київщині (нині — Тальнівський р-н Черкаської обл.), де суворо дотримувалися старовинних традицій і звичаїв, чітко відмежовували українську культуру від російської³⁶. Батько В. Доманицького Микола Михайлович (1854–1917) був людиною прогресивних поглядів, який поділяв ідеї революційного руху і був «вкрай шкідливим і небезпечним»³⁷. Відомо, що В. Доманицький мав двох сестер (Антоніна, Зінаїда) та трьох

братів (Михайло, Віктор, Платон). Значний вплив на формування національної свідомості В. Доманицького мало його знайомство з професором В. Антоновичем у 1887 році під час його навчання в Четвертій чоловічій гімназії м. Києва. Він виявив значну цікавість до історії, літератури, етнографії України і в 1895 році вступив на історико-філологічний факультет університету Св. Володимира. У період навчання В. Доманицький стає непересічною постаттю в суспільному житті України, співпрацює із журналом «Киевская старина» та видавництвом «Вік», відомий як літератор, бібліограф, редактор, пропагандист національної ідеї. Викладачі В. Антонович, М. Грушевський, П. Житецький, В. Іконніков сприяли формуванню його національно-наукових позицій.

Збереглося численне листування В. Доманицького (понад 100 адресатів). Це, зокрема, листи від І. Франка³⁸, В. Гнатюка³⁹, Бориса та Марії Грінченків⁴⁰, М. Грушевського⁴¹, С. Єфремова⁴², Є. Чикаленка⁴³, В. Степаненка⁴⁴ та інших, у яких високо оцінювалася його громадсько-патріотична та наукова діяльність. Так, в одному з листів до В. Доманицького І. Франко пише: «Уважаю Вас за чоловіка гідного всякого довіря, яких я так мало стрічав у своїм злиденнім життю»⁴⁵. А В. Степаненко, пишучи йому, наголошував: «Ви повинні знати, що Ви не свій, а громадський, а громадського — доброго треба глядіти, бо бачите, які золота навкруги нас блищать (чорні). Збережіть уже себе»⁴⁶.

Із листів В. Доманицького до І. Франка довідуємося про його цікавість до народної творчості та щирий патріотизм стосовно її збереження. Так, в одному з листів із Петербурга 1907 року В. Доманицький із захопленням пише про фольклористичну спадщину Марка Вовчка: «Тут між іншим є велике число приказок, — дуже гарних. А пісень — пісень! Щось 350 писаних маком аркушів! Є і ті 200 пісень (8 збірників), що аранжував Мертке. Пісні такі, що й пальці можна облизати: записані у 50-их, а може де які й у 40-х роках, та ще

й од таких людей, як: “од 110-літнього старика Тарасовича, що служив в компанійцах”... Треба б їх видати поруч, мабуть, з піснями Бодяньського, що там у Вас десь є, — я колись їх перевіряв, пам’ятається, у Києві. Треба буде якось усю етнографію витягти од сина Марковички»⁴⁷. В іншому листі від 1908 року він подає певні уточнення щодо запису однієї з народних пісень: «В т. II “Записок” за цей рік у Вашій прецікавій праці про народні пісні (стор. 40) в рядку “Кровця пуки заливає” — після “пуки” стоїть (?), а далі — здогад, чи не “путі”... Але це ж звичайне народне слово “пучки”... Пучка — рос. “щепотка” (кілька пальців разом) ...пучки збив, пучки померзли. Оттут воно й є: “Пісок пальці роз’їдає — Кровця пучки заливає...”»⁴⁸. З приводу свого видання «Современные колядки и щедровки» (1905) В. Доманицький писав І. Франкові: «Що до відбитки колядок, то прошу дуже і Вас, і од мене попросить і д. Гнатюка вважати цю брошуру неіснуючою. Я її нікому не показую, бо це видання з’явилося таким чином: селяне мого села просили видрукувати для них їх колядки; один з них записав. Не маючи коштів видати сам, я дав Василенкові (Николай, — він тоді був секретарем Київ. Губерн. Статистич. Комітета), щоб він видрукував. Для “приличія” треба було якусь арматуру, ніби то наукову, — то я з 2–3 книжок узав паралелі, та ото показчик з Грінченкового показчика вискуб, та й зробив пів сотні одбиток, які й роздав на селі. До науки відношення брошурка ця не має, тому прошу її й не згадувати ніде, а мати лишень в своїй бібліотеці»⁴⁹.

Як бачимо, В. Доманицький виявляв глибоке розуміння теоретичних і методологічних проблем фольклористики й чітко відмежовував популярні фольклористичні видання від наукових, хоча в процесі національного відродження його фольклористичне видання «Современные колядки и щедровки» (1905) мало важливе значення. Це, зокрема, засвідчує те, що через 95 років його на сторінках періодичного народознавчого видання «Народна творчість та етнографія» (1999, № 1) опублі-

кувала О. Богданова. У передмові дослідниця зазначила, що ця публікація дає змогу уявити потреби і смаки тієї епохи в галузі фольклору, особливості побутування обрядових пісень конкретного регіону, а також рівень подачі, оформлення і наукового опрацювання етнографічного матеріалу⁵⁰. О. Богданова високо оцінює збірку В. Доманицького, наголошуючи на тому, що вона має серйозний науковий апарат у вигляді передмови, докладних коментарів, у яких простежується широке коло варіантів до кожної пісні, а також детальних пояснень щодо текстових версій та особливостей побутування пісень, їх обрядової регламентації⁵¹. «Усе це свідчить про неабиякий хист, велику обізнаність і етнографічний досвід автора»⁵², — підсумовує дослідниця.

Праця В. Доманицького складається з передмови, текстів колядок (16 №№) і щедрівок (10 №№), бібліографічного покажчика досліджень зимової обрядової поезії (понад 250 позицій). У вступному слові В. Доманицький зазначає, що всі колядки і щедрівки записані в його рідному с. Колодисте Звенигородського пов. в 1905 році місцевим жителем Іваном Лисаком, «грамотним, обізнаним подекуди з етнографічною українською літературою»⁵³. Видавець вбачає в цих записях неабияку філологічну цінність, що «слугуватиме наочним взірцем особливостей мовлення (“говору”), який існує в с. Колодистому, що знаходиться на межі Уманського повіту і сусідньої Херсонської губернії»⁵⁴. В. Доманицький також вказав на текстологічні засади видання — подача записів у тому вигляді, у якому вони представлені; вказівки на всі відомі варіанти текстів із власних та опублікованих записів, їх коментування.

В. Доманицький провів детальне дослідження кожної колядки і щедрівки, додавши ґрунтовні коментарі та вказівки на варіанти у виданнях «Богосланика», збірок М. Лисенка, О. Малинки, П. Чубинського, Я. Головацького, Олени Пчілки, Б. Грінченка, Зоріана Доленги-Ходаковського, Б. Антоновича і М. Драгоманова, Маркевича, П. Лукашевича, О. Потебні, А. Метлинського, В. Дани-

лова та інших, власних записів із Ровенського пов., записів С. Єфремова, В. Науменка. Працю В. Доманицького «Современные колядки и щедровки» (К., 1905) високо оцінювали О. Дей⁵⁵, В. Качкан⁵⁶, Н. Токар⁵⁷, Л. Йовенко, В. Семенчук⁵⁸ та інші дослідники. Так, Л. Йовенко і В. Семенчук провели порівняльний аналіз рівня фольклорної пам’яті початку ХХ ст. і першого десятиліття ХХІ ст., зіставивши сучасні фольклорні записи колядок і щедрівок в селах Уманського р-ну із виданням В. Доманицького, що засвідчує цінність цієї праці, яка й через сто років продовжує виконувати своє громадське призначення — утверджувати збереження національної культури і спонукати нащадків до її всебічного вивчення.

Роль громадського чинника простежується і в інших фольклористично-етнографічних працях В. Доманицького — «Сучасня народня творчість» (ЛНВ, 1900, № 12), «Венчанье вокруг “дижи”» (КС, 1901, т. 72, № 2), «Сельская сатира» (КС, 1902, № 5), у яких дослідник намагався вберегти від забуття і донести до читача інформацію про незвичайні народні обряди та новотвори. Так, у публікації «Сучасня народня творчість» В. Доманицький заперечує тезу про те, що «умирає творчість українського люду... гинуть поетичні твори народнього духа... і не дають на своє місце нічого»⁵⁹. Він вважає, що «творчість не вгасла, тільки прибралась у інші форми, більш відповідні духові часу, практичним вимогам сучасного життя»⁶⁰. Як бачимо, В. Доманицький не просто публікує фольклорні записи, а подає їх у вигляді науково-популярних студій, виходячи з певної національно-громадської ідеології. Частина таких студій залишилася неопублікованою і зберігається в ІР НБУВ («Етнографічний матеріал 1890–1896 (сс. Бистрич, Головин, Бічалі Ровенського пов., Дроздова та ін.)», ф. I, № 33496, 107 арк.; «Приміти: родинні, вінчальні», ф. I, № 33497, 1 арк.; «Земля, побут, народна медицина, соціально-юридичний побут селян, весілля і його обряди, обичаї при похороні», ф. I, № 33517, 6 арк.),

НАФРФ ІМФЕ («Декілька українських шептань. Подав матеріали В. Доманицький, 1899 р.», ф. 28-3/145, 8 арк.; «Етнографічні матеріали. Вірування. Зібрано на Ровенщині різними особами. Матеріал, надісланий В. Доманицьким», ф. 28-3/418, 11 арк.; «Прислів’я, приказки. Зібрано на Ровенщині», ф. 28-3/320, 16 арк.).

В. Доманицький приділяв увагу різноманітним жанрам народної творчості — народній медицині, календарю, весільній обрядовості, родинним та вінчальним прикметам, похоронним звичаям, замовлянням, віруванням, прислів’ям та приказкам тощо. На жаль, у публікаціях немає вказівок на інформаторів фольклорних матеріалів та їхніх записувачів, проте названо велику кількість населених пунктів Ровенського пов., де вони були здійснені. Цей факт змусив дослідників засумніватися в тому, що публікації В. Доманицького ґрунтуються на його власних записах⁶¹. Проте, що вказані записи не належать В. Доманицькому, свідчить одна з фраз у його праці «Народний календар у Ровенському повіті Волинської губернії»: «То’му, що записував се, трапилось мати слугою одну бабу». У рукописних матеріалах В. Доманицького «Вірування» (НАФРФ ІМФЕ, ф. 28–3/418) також знаходимо вказівки на те, що фольклорні записи не належали В. Доманицькому: «Подані тут матеріали що до етнографії Ровенського повіту Волинської губ. узяті з місцевих записів інтелігентних людей, які мають змогу найближче стояти до сільського люду». Як бачимо, у своїх публікаціях В. Доманицький використав фольклорні матеріали записувачів, імена яких, на жаль, не називав. Відсутні також вказівки на імена інформаторів. Як видно з рукописної передмови, було зібрано матеріал «домашнього життя: родини, хрестини, весілля, смерть», з пісень «зовсім виключені пісні ліричні, позаяк записувателі цікавились тільки обрядовими сторонами духовного життя, людності і тому головну частину пісень складають пісні весільні, веснянки, обжинкові, колядки, щедрівки; зрідка трапляються і пісні духовно-релігійні».

При їх публікації В. Доманицький дотримувався принципу автентичності.

Використавши фольклорні записи невідомих збирачів, В. Доманицький підготував до друку та опублікував дослідження народної медицини в Ровенському пов. Волинської губ. (МУЕ, т. VI, 1905), де намагався пояснити та класифікувати традиційні уявлення українців щодо медицини. Медицина для них була «панською вигадкою», і тому ставлення до неї було недовірливим. В. Доманицький з'ясовує різницю між «знахарями» і «ворожками»: «знахар» ворожить на картах і лікує зіллям; «ворожка» «викочує» хворобу яйцем. Дослідник подає класифікацію причин хвороб (вроки, ляк, перелог, з води, од вітру, од поганого ока, од дання, самі ходять) та детально описує «зверхні (опек, нарив, пристріт) і внутрішні (вроки, лихоманка, пошесть)» хвороби й замовляння до них. У розвідці вміщено три варіанти замовлянь від «вроків», замовляння від «ляку», «пропасниці», молитву від холери, два замовляння від хвороби зубів, від «крикливців», два замовляння до тварин.

Про те, що В. Доманицький приділяв чимало уваги замовлянням, свідчить і його рукописна праця «Деякі українські шептань» (НАФРФ ІМФЕ, ф. 28–3, од. зб. 145, 1899, 8 арк.), у якій він наголошував на тому, що «в сфері здобутків словесної української народної творчості українські шептань, після свого побутового і мітичного значіння, займають вельми значне місце». «В міру того, як народ переймається просвітою, а разом з останньою скептицизмом і переченням давніх народних вірувань та уяв, зникає і сей цінний етнографічний матеріал, від якого кілька десятків літ не лишилось вже й сліду, і про який, не вважаючи на величезний його інтерес, й досі майже нема жодної спеціальної праці, або хоч систематичного огляду шептань, яко наукового матеріалу», — писав учений. Далі подано зразки замовлянь від пристріту, волосу, бишихи, лихорадки, більма, крові, гадюки, перелогу, скарлатини, опубліковані священиком у «Полтавських Єпархіальних ведомостях»

за 1898 рік. Також В. Доманицький підготував до друку цікаве дослідження «Вірування» (НАФРФ ІМФЕ, ф. 28–3, од. зб. 418, 11 арк.), написане на матеріалах фольклорних записів Ровенського пов. Волинської губ. Тут зібрано вірування про Бога, душу, страшний суд, про ворожих людині істот (лісовики, домовики, водяники, чорти, мара, русалки, вовкулаки, злидні, одмінок, відьми, смерть), космогонічні вірування (земля, зорі, веселка, грим та блискавка, сонце, хмари, мороз, вітер, місяць), «зоологія та ботаніка» (вовк, медвідь, лелека, черепаха, свиня, житній колос), а також різноманітні народні прикмети.

Крім того, збереглися рукописні праці В. Доманицького з фольклористики «Етнографічний матеріал 1890–1896 рр.» (ІР НБУВ, ф. I, од. зб. 33496, 107 арк.) та «Прислів'я, приказки» (НАФРФ ІМФЕ, ф. 28–3, од. зб. 320, 16 арк.), що ґрунтуються на фольклорних записах Ровенського пов. Волинської губ. Прислів'я і приказки подано в алфавітному порядку (понад 350 зразків).

У 1912 році, після смерті В. Доманицького, був опублікований його «Народний календар у Ровенському повіті, Волинської губ.» (МУЕ, 1912, т. 15), написаний також на основі фольклорних записів невідомих кореспондентів, хоча в праці зазначалося, що записи календаря належать автору. В. Доманицький детально описав усі свята календарного року, починаючи з 1 січня («Новий год») і закінчуючи 31 грудня («Багатий вечір»), відмічаючи старовинні обряди й вірування, пов'язані з ними. Опис доповнюють обрядові пісні: веснянки, купальські, жнивні, колядки. Отже, В. Доманицький збагатив українську фольклористику та етнографію цінними описами народних свят, вірувань, народної медицини, увівши в науковий обіг записи таких рідкісних фольклорних жанрів, як замовляння, повір'я, міфологічні легенди тощо. При публікації народних записів фольклорист послідовно дотримувався принципу автентизму, детально передаючи особливості волинської говірки та зазначаючи назви населених пунктів, де було зроблено

записи. На жаль, нам не вдалося встановити прізвища і вік кореспондентів та інформаторів, оскільки такі вказівки в матеріалах В. Доманицького відсутні.

У 1905 році В. Доманицький опублікував три цінні для української науки праці: «Баллада о Бондаровне и пане Каневском (Новые варианты и литература песни)» (КС, 1905, III), «Песни о Нечае» (Новые варианты и литература песни) (КС, 1905, I) та «Пионер української етнографії (Зоріан Доленга-Ходаковський)» (ЗНТШ, 1905, кн. III). Не випадково сучасний дослідник В. Поліщук відзначав, що 1905 рік був для В. Доманицького роком фольклористики⁶². Учений наголосив на таких важливих рисах наукових праць В. Доманицького, як енциклопедичність, глибока компетентність, науковий об'єктивізм, переконлива наукова аргументованість, національна спрямованість⁶³. Також В. Поліщук вказав на «відстоювання Доманицьким першості З. Доленги-Ходаковського в українській фольклористиці», науковий «документалізм» студії В. Доманицького «Пионер української етнографії (Зоріан Доленга-Ходаковський)»⁶⁴. Ф. Колесса назвав цю студію «цінним причинком до історії української етнографії», наголосивши на тому, що «стаття... дуже сумлінно виготовлена й дуже корисна»⁶⁵. В. Івашків у статті «Василь Доманицький на сторінках "Записок Наукового товариства імені Шевченка"» детально проаналізував вищезгадану працю В. Доманицького, справедливо відзначивши, що саме завдяки йому ми сьогодні маємо доволі повну інформацію про Зоріана Доленгу-Ходаковського як визначного фольклориста початку XIX ст.⁶⁶

Ще до написання дослідження В. Доманицький ґрунтовно опрацював рукописні збірки Доленги-Ходаковського, що збереглися в архіві редактора «Киевской старини» В. Науменка, про що свідчить його публікація «Историко-этнографические мелочи из материалов З. Доленги-Ходаковского» (КС, 1904, т. 86, № 9), у якій він відзначив цінність пісенного багатства збирача: «В этих двух сборни-

ках заключается 1631 песня, записанная собственноручно Ходалковским, причём на долю польских песен приходится 199 №№, белорусских 128, великорусских 49, чешских 1; остальные 1354 №№ — песни украинские (из губерний: Волынской, Подольской, Киевской, Полтавской, Червонной Руси и Галичины)»⁶⁷. Маючи надію, що цей дорогий матеріал для історії української етнографії (оскільки хронологічно передує першому досвіду збирання українських пісень князя Цертелева в 1819 році, бо відноситься до 1813–1817 років) буде опублікований на сторінках «Киевской старини», В. Доманицький подає т. зв. «мелкие заметки Ходалковского», які могли б загубитися під час видання пісень, — етнографічні замітки про святкування Навського Великодня в околицях Володимира Волинського, поминання померлих у Провідний понеділок і в Дмитрову суботу, про ворожіння дівчат в «багатий вечір» перед Новим Роком тощо. Проте записи пісень З. Доленги-Ходаковського були опубліковані лише частково у виданнях М. Максимовича (1834), В. Антоновича і М. Драгоманова («Исторические песни...»), «Матеріалах до української етнології» (1900), «Вестнике Европы» (1829). Тільки через багато років у серії «Український фольклор» було надруковано найповніше зібрання українських народних пісень З. Доленги-Ходаковського — «Українські народні пісні в записах Зоріана Доленги-Ходаковського (з Галичини, Волині, Поділля, Придніпрянщини і Полісся)» (упорядкув., текстологічна інтерпретація і коментарі О. І. Дея; атрибуція автографів і копій та передмова Л. А. Малаш і О. І. Дея. — К. : Наукова думка, 1974).

В. Доманицький у своєму дослідженні про З. Доленгу-Ходаковського спирався на певну культурну й національно-громадську ідеологію, яка за радянських часів не завжди віталася, коли її творці ходили в рангах «націоналістів», «германофілів», «реакціонерів», «расистів» тощо. Він розглядав З. Доленгу-Ходаковського як першого збирача українських народних пісень у 1803–1817 роках і

жалкував, що «тільки нещаслива доля літературного скарбу Ходаковського» «позбавила його почесного місця першого українського етнографа, який скількістю матеріалів безперечно перевищував усіх українських етнографів (з виїмком О. Бодянського, який мав збірку коло 8000 пісень) аж до експедиції П. Чубинського в 70-тих рр. минулого століття, зібравши більш 2000 українських, польських, російських та білоруських пісень»⁶⁸. «Узявши на увагу, що се було зроблено в часі, коли ні в російській, ні польській, ні в українській літературі не було ще в сім напрямі майже нічого розпочато., можемо зрозуміти, який величезний вплив могла б була зробити збірка пісень Ходаковського, уложена на кілька років раніш видання книжки Цертелєва і може в 200 раз більша від неї своїм змістом!» — наголошує дослідник В. Доманицький також вважав, що «етнографічні дослідники виказали велику оригінальність української народності, дали змогу зрозуміти правдивіше її минувшину, жите, народний характер, і обслідування їх стало справою не місцевого лишень патріотизму, але питанням науковим, питанням цілого національного самопізнання»⁶⁹.

В. Доманицький намагається детально означити шляхи подорожей З. Доленги-Ходаковського, слідкуючи за місцевостями його записів, — Волинь, Поділля, Наддніпрянщина, Полісся, Галичина, Польща, Білорусія, Росія. Він із захопленням пише, що «просторонь, яку виміряв Ходаковський власними ногами, дійсно може викликати подив і справжнє поважання до сеї свідомої своєї мети оригінальної жертви ідеї» (с. 9). З дванадцяти повітів Волинської губ. Ходаковський побував в одинадцяти, та й до дванадцятого, Староконстантинівського, за припущенням В. Доманицького, він також зазірав. Метою, яка спонукала З. Доленгу-Ходаковського до такого активного записування народної творчості, були пошуки «давньої, ще поганської, старовини на широкому слав'янському полі» (с. 12). Його захоплювало те, що пісні польсько-українського пограниччя «в волинському діалекті

повні образів і виразів стародавніх» (с. 12). А от записи польських пісень не задовольняли З. Доленгу-Ходаковського: «мало в них знайшов останків любого йому поганства» (с. 12). В. Доманицький наголошує на важливому значенні збирацько-фольклористичної діяльності З. Доленги-Ходаковського, яка «ще за життя його робила велике вражіння на сучасників і сприяла появі, чи посередньо вплинула на не одного з визначних опісля діячів в сфері української етнографії» (с. 25), зокрема М. Максимовича, Вацлава Залеського та ін. Дослідник наводить висловлювання О. Пипіна про заслугу З. Доленги-Ходаковського перед слов'янською етнографією, яка полягає в тому, що він «перший заявив про потребу іти між люд не тільки, щоб збирати там етнографічні матеріали, але щоб зрозуміти народню душу і природу, які творять народню вдачу і поезію» (с. 26). З. Доленга-Ходаковський був «першим речником такого настрою, де починав ся етнографічний рух, який згодом цілком змінив напрям історіографії і самої літератури» (с. 26), — доходить висновку В. Доманицький, цитуючи О. Пипіна.

Дослідницька студія В. Доманицького про З. Доленгу-Ходаковського засвідчує його наукову компетентність, обізнаність з матеріалами російських, польських та українських архівів, текстологічну ерудицію в коментуванні фольклорних варіантів, патріотизм у відстоюванні першості З. Доленги-Ходаковського у справі збирання й дослідження українського фольклору. У такому ж дусі написані й дві інші фольклористичні студії В. Доманицького — «Пісні о Нечае (Новые варианты и литература песни)» та «Баллада о Бондаривне и пане Канёвском (Новые варианты и литература песни)», «наукову вагу» яких відзначали М. Сумцов⁷⁰, В. Гнатюк⁷¹, Ф. Колесса⁷², О. Дей⁷³, І. Терешко⁷⁴, Н. Токар⁷⁵, Н. Ярмоленко⁷⁶ та ін. Так, щодо дослідження «Пісні о Нечае» В. Гнатюк писав, що В. Доманицький «подав історичний підклад пісні, до якого сама пісня дуже близька, її — по можності — як найповнішу бібліографію та невідомі ще в дру-

ку варіанти», які «хоч є між ними й деякі дуже давно записані, не приносять нічого нового до знаних уже фактів, але з фольклорного боку не безвартні»⁷⁷. Сучасна дослідниця Н. Токар вважає, що названа праця В. Доманицького «за кількістю зібраного матеріалу і за глибиною його аналізу не поступається аналогічній роботі з дослідження малоросійських історичних пісень В. Антоновича і М. Драгоманова»⁷⁸. Ці дослідження засвідчують його компаративістський напрям, вірність принципів історизму, науковому об'єктивізму та ґрунтовному аналізу матеріалу. Тут В. Доманицький висвітлений як досвідчений збирач і текстолог у коментуванні варіантів фольклорних текстів.

У 1904 році в «Пам'ятній книзі Київської губ.» була опублікована ще одна народознавча праця В. Доманицького «Кобзари и лирники Киевской губернии в 1903 году», яку Ф. Колесса⁷⁹ назвав цікавою і вартісною для дослідників козацького епосу. Наукову вагу цієї праці також відзначив М. Сумцов у своєму огляді «Діячі українського фольклору» (Х., 1910). Сучасні дослідники Л. Йовенко та М. Семенчук вважають, що «у наш час, коли майже повністю зникла традиція лірництва, ця розвідка набуває особливої ваги як рідкісний історико-етнографічний матеріал»⁸⁰. Праця складається з передмови редактора М. Василенка «Кобзари и лирники Киевской губернии в 1903 году», статті В. Доманицького «Кобзари и лирники Киевской губернии (По сведениям, собранным Киевским губернским статистическим комитетом)» та покажчика «Список кобзарей и лирников в Киевской губ. в 1903 году». Крім матеріалів Статистичного комітету, В. Доманицький використав близько ста наукових праць про кобзарів і лірників, зокрема видання А. Метлинського, П. Куліша, Я. Головацького, П. Чубинського, О. Кольберга, праці О. Русова, М. Лисенка, М. Сумцова, В. Горленка, П. Єфименка, В. Ястребова, О. Малинки, М. Драгоманова, Є. Чикаленка, М. Грушевського, О. Сластиона, Є. Криста, С. Маслової, Г. Хоткевича, П. Демущького та ін. Завдяки цьому В. Доманицькому вда-

лося доповнити відомості Статистичного комітету, який подав реєстр кобзарів і лірників Київської губ., реєстром кобзарів і лірників з усіх губерній, причому не обмежуючись лише тими, хто в той час жив, а заносючи до реєстру всіх, про кого збереглися відомості в дотичній літературі.

Значне місце в творчому доробку В. Доманицького займають також бібліографічні огляди, повідомлення, рецензії, нариси (близько 200 публікацій), у яких відбилися всі помітні процеси української гуманітарної науки кінця XIX — початку XX ст., що сприяло пробудженню національної свідомості українців. На сторінках єдиного в Східній Україні українознавчого часопису «Киевская старина» він популяризував у своїх рецензіях заборонені цензурою галицькі («Записки Наукового товариства імені Шевченка»⁸¹ (далі — ЗНТШ), «Етнографічний збірник»⁸²) та закордонні видання («Slovansky prehled»⁸³), у яких публікувалися праці націоналістичного спрямування таких відомих громадських діячів, як М. Драгоманов, М. Грушевський, І. Франко, В. Гнатюк, М. Дикарев та інші, а в галицькому виданні «ЗНТШ»⁸⁴ друкував відомості про східноукраїнські праці В. Антоновича, В. Данилова, В. Кравченка, В. Науменка, І. Стешенка та ін. Згодом цю справу В. Доманицький продовжив на сторінках новостворених київських видань «Нова громада»⁸⁵ та «Рада»⁸⁶. Така робота В. Доманицького сприяла поживленню взаємозв'язків між науковими громадами західного і східного регіонів України⁸⁷. Так, популяризуючи видання «Етнографічного збірника» (тт. I—VII), В. Доманицький говорить про українську етнографічну науку, яка з часу «временаго прекращения действий Юго-Западнаго Отдела И. Р. Географическаго Общества... не имела до последнего времени ни специальных учреждений или обществ, ни таковых же изданий»⁸⁸. Усі зібрані матеріали, вважає В. Доманицький, своїм виданням завдячують енергії окремих осіб, оскільки багатий етнографічний матеріал, часто не знаходячи собі місця, то гинув, то

опинявся в чужих виданнях. Тому львівське НТШ вирішило в 1895 році відкрити серію видань під назвою «Етнографічний збірник».

В. Доманицький відзначає різноманітність загального характеру етнографічних матеріалів, оскільки вони збиралися і записувалися в «разнообразных уголках обширной территории, заселённой украинским народом»⁸⁹. Важливо те, що до кожного видання В. Доманицький подає цінні власні міркування щодо їхньої вартості та коротку анотацію. Високо оцінює науковий підхід І. Франка до видання «Галицьких народних казок», зібраних О. Роздольським, зокрема їхню систематизацію та підбір паралелей з різних збірників казок — українських, російських, польських, сербських, німецьких і французьких. В інших томах учений відзначає цінність для науки видань В. Гнатюка «Лірники. Лірницькі пісні, молитви, слова, звістки і т. і. про лірників повіту Бучацького» (т. 2), «Етнографічні матеріали із Угорської Русі, зібрані В. Гнатюком» (т. 3, 4), «Галицько-руські анекдоти» (т. 6). Зокрема, з приводу публікації «Етнографічних матеріалів із Угорської Русі» (ЕЗ. — Л., 1895—1898. — Т. 3, 4) він пише: «Труд В. Гнатюка является тем более ценным, что донныне, за исключением мелочей, не было ни одного сборника этнографических материалов именно того характера, какой носят материалы В. Гнатюка». Ознайомлюючи читачів з іншим виданням В. Гнатюка «Галицько-руські анекдоти» (ЕЗ. — Л., 1899. — Т. VI), В. Доманицький проводить наукове дослідження у сфері анекдотичних видань і виявляє, що праця В. Гнатюка найбільш монументальна і найцінніша в галузі анекдотичної літератури не тільки як найповніший збірник анекдотів, але і як наукова праця, у якій до кожного анекдоту зі зразковою скрупульозністю підбрані всі існуючі в слов'янській та іншій літературі паралелі з надзвичайно широкого кола видань⁹⁰.

На сторінках часопису «Киевская старина» вийшли друком повідомлення В. Доманицького про видання першого тому «Розвідок Михайла Драгоманова про українську народню

словесність і письменство» (Л., 1899)⁹¹, видання «Юбилейного сборника в честь Всеволода Федоровича Миллера, изданного его учениками и почитателями» (М., 1900)⁹², «ЗНТШ»⁹³, працю М. Грушевського «Спирні питання староруської етнографії» (С.Пб., 1904)⁹⁴ тощо (загалом понад 70 рецензій та повідомлень, 1898—1906 рр.). Ще близько 50 рецензій В. Доманицький опублікував у «ЗНТШ» (Л., 1898—1910). Серед них у галузі фольклористики написані рецензії на видання «Трудов Общества изследователей Вольни» (Житомир, 1902, т. 1)⁹⁵, «Трудов XI Археологического съезда в Киеве 1899, под редакцией графини Уваровой и С. С. Слудцаго» (М., 1901, т. 1)⁹⁶, на публікацію В. Науменка «Переписка М. А. Максимовича с Н. Г. Лебединцевым» (КС, 1904, т. IX—XII), В. Данилова «Песни села Андреевки Нежинского уезда» (К., 1904)⁹⁷, на публікацію автобіографії М. Максимовича редакцією «Киевской старины» (КС, 1904, т. IX) та І. Стешенком (там само)⁹⁸.

У рецензії на «Труды Общества изследователей Вольни» (т., Житимир, 1902) він акцентує увагу на значенні наукових товариств для «студійовання сучасного життя і минушини нашого краю»⁹⁹. Тут він згадує про «цінну наукову спадщину», полишену «Юго-Западным Отделом Русского Географического Общества» у Києві. Говорить про те, що уряд «дуже неохоче дає дозвіл на заснування товариств, що мають на меті досліджування народнього життя, сучасного і минулого»¹⁰⁰. Тому таке важливе значення має заснування в 1900 році на Волині «Общества изследователей Вольни» з таким широким статусом, якого не мало жодне з наукових товариств. Аналізуючи діяльність секцій наукового товариства: природничої, етнографічної, економічної, історичної, — автор акцентує увагу на цінності «уложення програми для збирання етнографічних матеріалів разом з вказівками для збирачів», яку взялася видавати етнографічна секція. Далі В. Доманицький робить огляд семи рефератів, опублікованих у першому томі «Трудов Общества

изследователей Вольни», серед яких виділяє одну працю з етнографії — «Весіле в с. Курозванах» (Острозького пов.) В. Кравченка. Як досвідчений фольклорист В. Доманицький відзначає цінність розвідки В. Кравченка в тому, що він записав увесь весільний обряд, зберігши не тільки «дословність діялогів осіб, що беруть участь на весіллі, але і слова оповідача, щоб можна було бачити, о скільки давні обрядові діялоги і пісні відрізняють ся від сучасної мови в Курозванах»¹⁰¹.

Наукова компетентність В. Доманицького у фольклористичній сфері проявилася в рецензії на видання В. Данилова «Песни села Андреевки Нежинского уезда» (К., 1904, I—XII, 96). Цінність збірки В. Данилова, яка містить 323 пісні, він вбачає в тому, що «з неї ми можемо бачити по часті сучасний скарб поетичний на селі»¹⁰², а також її наукове впорядкування, зокрема вказівки на паралелі «з визначніших етнографічних збірок». Рецензент також детально зупиняється на розгляді мови та змісту пісень, відзначаючи, що видавець «старався задержати в записях головніші фонетичні відміни, через що збірка ся може мати чималу користь і для лінгвістів»¹⁰³. Стосовно змісту текстів, то В. Доманицький робить певні коментарі з приводу історичних пісень, які в збірці В. Данилова відсутні, відшуковує справжню «похоронну пісню» («плач») та п'ять літературних записів, відзначає багатство ліричних пісень, акцентує увагу на науковій цінності записів, як давніх, так і нових, за його оцінкою, «дуже гарних і чистих», що свідчить про те, «з яким консерватизмом заховують ся вони і переходять з роду в рід»¹⁰⁴. Рецензент також поділяє теоретичні міркування Данилова про те, що «зміна змісту народньої поезії залежить перш за все від особи самого співця»¹⁰⁵. Він також подає слушні доповнення щодо нових течій і сучасного стану української народньої поезії (46 джерел), що засвідчує його наукову компетентність і об'єктивізм.

Ще одна рецензія В. Доманицького на «Збірничок українських пісень» О. Хведоревича (О., 1896) залишилася неопублікованою

і зберігається в Інституті рукопису НБУВ (ф. 95, № 30, 1 арк.). У ній рецензент порівнює видання Хведоревича з попередніми збірниками пісень — «Живими струнами» (Чернігів, 1895) та «200 найкращими українськими піснями» (О., 1897) — і відзначає перевагу видання Хведоревича в тому, що в ньому всі пісні покладено на ноти, а також акцентує увагу на вдалому виборі пісенних записів.

Серед інших праць В. Доманицького варто виділити його статтю «Володимир Антонович. За нагоди 45-літнього ювілею наукової і громадської діяльності» (Нова громада, 1906, № 7), що засвідчує формування наукового методу В. Доманицького під впливом свого вчителя В. Антоновича. Так, порівнюючи наукові методи М. Костомарова і В. Антоновича, він вирізняє їх відмінні риси: у Костомарова «переважає метод дескриптивний, він надає писанням своїм як найбільше драматизму, ефектовності, пеклується взагалі про зовнішню форму, не поглиблюючися в предмет», у Антоновича «натомість бачимо ми більш критики, аналізу, об'єктивізму, більш освітлення подій і з'явищ доби, яку він малює»¹⁰⁶. Далі В. Доманицький із захопленням пише про науковий метод В. Антоновича, основні риси якого прослідковуються і в працях автора: «В його розвідках... вражає читача гармонія між ідеєю й фактом. Він не дає наперед жадної готової вже думки, яка б проймала оповідання та заставляла б наперед вже дивитися на факти очима автора. Схема його праць дуже проста: після потрібних історичних відомостей та пояснень наступає групування сирого матеріалу... Але ті голі факти мистецькою рукою історика так логично уложено, в такій ясній перспективі, що ідея встає перед вашими духовними очима сама... Розвідки Антоновича читати дуже легко, і не вважаючи на сухий виклад, вони заставляють читача не тільки думати, але й почувати та уявляти собі час, події й людей, про які в них іде мова»¹⁰⁷. Із таким запалом пише В. Доманицький про рух «хлопоманів», очолюваний В. Антоновичем, який «був тим осередком, до якого горнулися

усі верстви українського громадянства»¹⁰⁸, й ім'я якого «записане назавжди на скрижалях мученицької долі українського народу»¹⁰⁹. А для В. Доманицького громадська діяльність В. Антоновича стала основним стержнем його короткого, але такого багатогранного і яскравого життя. Не випадково рядки, які використав В. Доманицький для вагової оцінки постаті В. Антоновича, цілком можна віднести і до характеристики його власної громадян-

ської та наукової діяльності: «Українській діяч XIX ст. — се певного рода мініатюра національного життя України»¹¹⁰. А написані ним за коротке 33-річне життя важкої боротьби з хворобою понад триста праць також творять епоху в розвитку української різногалузевої та багатожанрової науки кінця XIX — початку XX ст. і є результатом його безмежної віри в силу праці на вівтарі українського національного відродження.

¹ Чистому серцем. Пам'яті Василя Доманицького / упоряд. С. Єфремов. — К., 1912. — С. 35.

² Там само. — С. 43.

³ Чикаленко С. Спогади (1861–1907) / С. Чикаленко. — Нью-Йорк, 1955. — С. 366.

⁴ ЗНТШ. — 1906. — Кн. V. — Т. LXXIII. — С. 211–214.

⁵ ЗНТШ. — 1907. — Кн. V. — Т. LXXIX. — С. 228–230.

⁶ Чистому серцем. Пам'яті Василя Доманицького / упоряд. і ред. В. Поліщук. — Перевид. 1912 р. з «Додатками». — Черкаси : Чабаненко Ю. А., 2010. — 176 с.

⁷ Українська хата. — 1910. — № 1–10. — С. 666–667.

⁸ Пожарський П. Нариси з історії української кооперації / П. Пожарський. — К., 1919. — 185 с.

⁹ Павловський М. Хто такий був Василь Доманицький / М. Павловський. — К., 1920. — 15 с.

¹⁰ Берло Г. З листування Василя Доманицького / Г. Берло // За сто літ. — 1927. — Кн. 1. — С. 227–232.

¹¹ Возняк М. З приводу двадцятиліття «Кобзаря» в редакції В. Доманицького (Його листування з Ів. Франком) / М. Возняк // За сто літ. — 1930. — Кн. 5. — С. 272–304.

¹² Лотоцький О. В. М. Доманицький / О. В. Лотоцький // Сторінки минулого. — Варшава, 1932. — С. 215–223.

¹³ Гуменюк М. Свіжий вітер // Вітчизна. — 1965. — № 2. — С. 177–179; В. М. Доманицький // Гуменюк М. П. Українські бібліографи XIX — початку XX століття / М. П. Гуменюк. — Х., 1969. — С. 128–134.

¹⁴ Лобач-Жученко Б. Літопис життя і творчості Марка Вовчка / Б. Лобач-Жученко. — К., 1969; З нових матеріалів про Василя Доманицького // Радянське літературознавство. — 1970. — № 8. — С. 30–39.

¹⁵ Дей О. Словник українських псевдонімів і криптонімів (XVI–XX ст.) / О. Дей. — К., 1969; Українські народні пісні в записах Зоріана

Доленги-Ходаковського (з Галичини, Волині, Поділля, Придніпрянщини і Полісся) / упорядкув. О. І. Дея. — К., 1974.

¹⁶ Вітчизна. — 1965. — № 2. — С. 179.

¹⁷ Мицик В. Дослідник творчості Шевченка / Вадим Мицик // Молодь Черкащини. — 1969. — 20 березня.

¹⁸ Наєнко М. Из дубового листа / М. Наєнко // Літературна Україна. — 1972. — 27 червня.

¹⁹ Шубравський М. С. Шевченко в критиці кінця XIX — початку XX ст. / М. С. Шубравський // Шевченкознавство. Підсумки й проблеми. — К. : Наукова думка, 1975. — С. 81–128.

²⁰ Смілянська В. Л. Дослідження біографії / В. Л. Смілянська // Там само. — С. 241–271.

²¹ Бородін В. С. Текстологія / В. С. Бородін // Там само. — С. 499–558.

²² Гордєєв В. Лицар праці. До 100-річчя від дня народження В. Доманицького / В. Гордєєв // Колос. — 1977. — 17 березня.

²³ Польовий В. Починав Василь Доманицький / В. Польовий // Колос. — 1983. — 10 лютого.

²⁴ Качкан В. «Понад рівнем буденщини...» (Штрихи до життєпису Василя Доманицького) / В. Качкан // Хай святиться ім'я твоє. — Коломия, 1996. — Кн. 2. — С. 161–182.

²⁵ Богданова О. Рідкісна збірка пісень з Уманщини / О. Богданова // НТЕ. — 1999. — № 1. — С. 87–102.

²⁶ Токар Н. Етнографічно-фольклорна діяльність Василя Доманицького / Н. Токар // Історія України. Маловідомі імена, події, факти. — К. ; Донецьк, 2001. — Вип. 19. — С. 469–475; Токар Н. М. Наукова і громадська діяльність В. Доманицького в контексті суспільно-політичного життя України останньої чверті XIX — початку XX ст. : дис. ... канд. іст. наук / Токар Наталія Миколаївна. — К., 2008.

²⁷ Рутковська О. Фольклористичні та етнографічні праці Василя Доманицького (До 125-річчя від дня народження вченого) / О. Рутковська // НТЕ. — 2002. — № 3. — С. 45–48.

²⁸ Болабальченко А. Василь Доманицький / А. Болабальченко // Рідна школа. — 2002. — № 12. — С. 23–26; Василь Доманицький і «Киевская старина» / Анатолій Болабальченко // Київська старовина. — 2006. — № 4. — С. 149–165.

²⁹ Поліщук В. Наукові й моральні імперативи Василя Доманицького / Володимир Поліщук // Василь Доманицький. З науково-творчої спадщини. Статті, нариси, рецензії: у 2 кн. — Черкаси : Видавець Чабаненко Ю., 2010. — Кн. 1. — С. 5–21; «Борець за долю рідного народу» (Василь Доманицький у спогадах Євгена Чикаленка) / Володимир Поліщук // Чистому серцем. Пам'яті Василя Доманицького. — С. 144–156.

³⁰ Івашків В. Василь Доманицький на сторінках «Записок Наукового товариства імені Шевченка» / Василь Івашків // Василь Доманицький: особистість і науково-творча спадщина. Збірник праць учасників наукового семінару, проведеного з нагоди 100-річчя від часу смерті вченого 14–15 вересня 2010 року. — Черкаси : Видавець Чабаненко Ю. А., 2011. — С. 40–47.

³¹ Дмитренко М. Постать Василя Доманицького в історії української фольклористики / Микола Дмитренко // Там само. — С. 118–126.

³² Ярмоленко Н. Інваріант сюжетного типу «Пісні про Нечая» (За матеріалами, зібраними Василем Доманицьким) / Наталія Ярмоленко // Там само. — С. 127–134.

³³ Терешко І. Етнографічні дослідження Василя Доманицького на сторінках часопису «Киевской старины» / Інна Терешко // Там само. — С. 135–140.

³⁴ Поліщук В. Наукові й моральні імперативи Василя Доманицького. — Кн. 1. — С. 12.

³⁵ Там само. — С. 15, 16.

³⁶ Токар Н. М. Наукова і громадська діяльність В. Доманицького...

³⁷ Там само. — С. 29.

³⁸ За сто літ. — 1930. — Кн. 5. — С. 282–304.

³⁹ ІЛ НАНУ. — Ф. 47, од. зб. 94, 102.

⁴⁰ Там само. — Ф. 47, од. зб. 114–122.

⁴¹ Там само. — Од. зб. 138, 143.

⁴² Там само. — Од. зб. 241, 257, 261, 273.

⁴³ Там само. — Од. зб. 900.

⁴⁴ Там само. — Од. зб. 743–762.

⁴⁵ За сто літ. — 1930. — Кн. 5. — С. 303.

⁴⁶ ІЛ НАНУ — Ф. 47, од. зб. 747.

⁴⁷ Возняк М. З приводу двадцятиліття «Кобзаря» в редакції В. Доманицького... — С. 292.

⁴⁸ Там само. — С. 297.

⁴⁹ Там само. — С. 298.

⁵⁰ Богданова О. Рідкісна збірка пісень з Уманщини / Олена Богданова // НТЕ. — 1999. — № 1. — С. 87.

⁵¹ НТЕ. — 1999. — № 1. — С. 87.

⁵² Там само.

⁵³ Там само. — С. 89.

⁵⁴ Там само.

⁵⁵ Дей О. І. Величальні пісні українського народу // Колядки і щедрівки. Зимова обрядова поезія трудового року. — К., 1965. — С. 23.

⁵⁶ Качкан В. «Понад рівнем буденщини...» (Штрихи до життєпису Василя Доманицького) // Хай святиться ім'я твоє. — Коломия, 1996. — Кн. 2. — С. 171–172.

⁵⁷ Токар Н. М. Наукова і громадська діяльність В. Доманицького... — С. 119–120.

⁵⁸ Йовенко Л., Семенчук В. Народознавчі дослідження Василя Доманицького на теренах історичної Уманщини / Лариса Йовенко, Василь Семенчук // Василь Доманицький: особистість і науково-творча спадщина... — С. 141–159.

⁵⁹ З науково-творчої спадщини. — С. 252.

⁶⁰ Там само.

⁶¹ Глушко М. Співпраця Василя Доманицького з Науковим товариством імені Шевченка у Львові / Михайло Глушко // Василь Доманицький: особистість і науково-творча спадщина... — С. 31–40.

⁶² Поліщук В. Наукові й моральні імперативи Василя Доманицького. — Кн. 1. — С. 11.

⁶³ Там само. — С. 11–12.

⁶⁴ Там само. — С. 11–12, 15–16.

⁶⁵ Колесса Ф. Історія української етнографії. — К., 2005. — С. 280–281.

⁶⁶ Івашків В. Василь Доманицький на сторінках «Записок Наукового товариства імені Шевченка». — С. 46.

⁶⁷ В. Доманицький. З науково-творчої спадщини. — Черкаси, 2010. — Кн. 1. — С. 265.

⁶⁸ ЗНТШ. — 1905. — Т. LXV. — С. 2.

⁶⁹ Там само. — С. 1.

⁷⁰ Сумцов М. Діячі українського фольклору / М. Сумцов. — Х., 1910. — С. 29.

⁷¹ Гнатюк В. В. Доманицький. Песни о Нечая. Новые варианты и литература песни / В. Гнатюк: рецензія // ЗНТШ. — 1906. — Т. LXXIII. — Кн. V. — С. 212–214.

⁷² Колесса Ф. Історія української етнографії. — К., 2005. — С. 279.

⁷³ Дей О. Українська народна балада. — К., 1986. — С. 191.

⁷⁴ Терешко І. Етнографічні дослідження Василя Доманицького на сторінках часопису «Киевская старина» // Василь Доманицький: особистість і науково-творча спадщина... — С. 137–139.

⁷⁵ Токар Н. Наукова і громадська діяльність В. Доманицького... — С. 118–119.

⁷⁶ Ярмоленко Н. Інваріант сюжетного типу «Пісні про Нечая». — С. 128–129.

⁷⁷ Гнатюк В. В. Доманицький. Песни о Нечая... — С. 212–214.

⁷⁸ Токар Н. Наукова і громадська діяльність В. Доманицького... – С. 119.

⁷⁹ Колесса Ф. Історія української етнографії. – К., 2005. – С. 280.

⁸⁰ Йовенко Л., Семенчук В. Народознавчі дослідження Василя Доманицького на теренах історичної Уманщини. – С. 144.

⁸¹ В. Д[оманицький]. ЗНТШ. – Т. XXXI–XXXII [Львів, 1899] / В. Д. // КС. – 1900. – Т. 71. – № 10. – С. 34–43; В. Д[оманицький]. ЗНТШ. – Т. XXXIII–XXXIV [Львів, 1900] / В. Д. // КС. – 1900. – Т. 71. – № 11. – С. 83–87; В. Д[оманицький]. ЗНТШ. – Т. XXXIX, XL, XLI [Львів, 1901] / В. Д. // КС. – 1901. – Т. 74. – № 7–8. – С. 54–57; В. Д[оманицький]. ЗНТШ. – Т. XLII–XLV [Львів, 1901] / В. Д. // КС. – 1902. – Т. 77. – № 6. – С. 179–185; В. Д[оманицький]. ЗНТШ. – Т. XLVI–XLVII [Львів, 1902] / В. Д. // КС. – 1902. – Т. 78. – № 9. – С. 156–159; В. Д[оманицький]. ЗНТШ. – Т. XLVII–L [Львів, 1902] / В. Д. // КС. – 1903. – Т. 80. – № 3. – С. 179–185; В. Д[оманицький]. ЗНТШ. – Т. LI–LIII [Львів, 1903] / В. Д. // КС. – 1903. – Т. 82. – № 9. – С. 134–139; В. Д[оманицький]. ЗНТШ. – Т. LIV–LVI [Львів, 1903–1904] // КС. – 1904. – Т. 84. – № 3. – С. 135–141.

⁸² Доманицький В. Етнографічний збірник. – Т. I–V [Львів, 1895–1898] / В. Доманицький // КС. – 1899. – Т. 67. – № 12. – С. 148–153; Етнографічний збірник. – Т. VI. Галицько-руські анекдоти. Зібрав В. Гнатюк [Львів, 1899] / В. Д. // КС. – 1900. – Т. 69. – № 5. – С. 100–102.

⁸³ Доманицький В. Slovansky prehled. – Rocnik 1. – Cislo 1 / В. Д. // КС. – 1898. – Т. 63. – № 11. – С. 67–69; Slovansky prehled. – Rocnik 1. – Cislo 2 / В. Д. // КС. – 1898. – Т. 63. – № 12. – С. 101–104; Slovansky prehled. – Rocnik 1. – Cislo 3 / В. Д. // КС. – 1899. – Т. 64. – № 1. – С. 64–65.

⁸⁴ Доманицький В. Труды Общества исследователей Вольни [Житомир, 1902. – Т. 1] // ЗНТШ. – Л., 1903. – Т. LI (52). – Кн. II. – С. 1–5; Чтения в Историческом Обществе Нестора Летописца [К., 1902. – Кн. XVI. – Вып. I–IV] // ЗНТШ. – 1904. – Т. LXI (61). – Кн. V. – С. 35–37; Труды XI Археологического съезда в Киеве 1899 [М., 1901. – Т. 1; М., 1902. – Т. II] // ЗНТШ. – 1905. – Т. LXIV (64). – Кн. II. – С. 1–9; В. Данилов. Песни села Андреевки Нежинского у. [К., 1904. – I – XII, 96] // ЗНТШ. –

1905. – Т. LXIV. – Кн. II. – С. 26–29; Науменко В. Переписка М. А. Максимовича с Н. Г. Лебединцевым [КС. – 1904. – № 9. – С. 378–413; № 10. – С. 125–147; № 11. – С. 260–295; № 12. – С. 454–505] // ЗНТШ. – 1905. – Т. LXV (65). – Кн. III. – С. 49–51.

⁸⁵ Доманицький В. Науковий збірник, присвячений професорови Михайлови Грушевському учениками й прихильниками з нагоди його десятилітньої наукової праці в Галичині (1894–1904). – Л., 1906. – I–VIII // Нова громада. – 1906. – № 3. – С. 141–149; Володимир Антонович. З нагоди 45-літнього ювілею наукової і громадської діяльності // Нова громада. – 1906. – № 7. – С. 27–46.

⁸⁶ Доманицький В. ЗНТШ. – Л., 1908. – Т. LXXXI, LXXXII // Рада. – 1908. – 3 липня. – С. 2–3; ЗНТШ. – Т. XXXVI // Рада. – 1909. – 6 березня. – С. 4; ЗНТШ. – 1909. – Т. LXXXVII – Кн. I // Рада. – 1909. – 14 травня. – С. 2.

⁸⁷ Токар Н. Наукова і громадська діяльність В. Доманицького... – С. 36.

⁸⁸ КС. – 1899. – Т. 67. – № 10–12. – С. 149.

⁸⁹ Там само. – С. 149.

⁹⁰ КС. – 1900. – Т. 69. – № 5. – С. 101.

⁹¹ КС. – 1900. – Т. 68. – № 3. – С. 169–172.

⁹² КС. – 1900. – Т. 70. – № 7–8. – С. 29–30.

⁹³ КС. – 1900. – Т. 71. – № 10. – С. 34–43; № 11. – С. 83–87; № 12–13. – С. 165–171.

⁹⁴ КС. – 1905. – Т. 88. – № 3. – С. 198–200.

⁹⁵ ЗНТШ. – 1903. – Т. LII. – Кн. II. – С. 1–5.

⁹⁶ ЗНТШ. – 1905. – Кн. II. – Т. LXIV. – С. 1–9.

⁹⁷ Там само. – С. 26–29.

⁹⁸ ЗНТШ. – 1905. – Т. LXV. – Кн. III. – С. 51–52.

⁹⁹ ЗНТШ. – 1903. – Т. LII. – Кн. II. – С. 1.

¹⁰⁰ Там само.

¹⁰¹ Там само. – С. 5.

¹⁰² ЗНТШ. – 1904. – Т. LXII. – Кн. VI. – С. 26.

¹⁰³ Там само. – С. 26.

¹⁰⁴ Там само. – С. 28.

¹⁰⁵ Там само.

¹⁰⁶ Нова громада. – 1906. – № 7. – С. 29.

¹⁰⁷ Там само. – С. 29–30.

¹⁰⁸ Там само. – С. 46.

¹⁰⁹ Там само. – С. 35.

¹¹⁰ Доманицький В. Володимир Антонович. З нагоди 45-літнього ювілею наукової і громадської діяльності // Нова громада. – 1906. – № 7. – С. 27.